

การประเมินผลโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดเชียงใหม่
The Evaluation of the Village and Urban Community Fund
in Chiang Mai Province

สิริรัฐ ตุกันธา

ฝ่ายวิจัยและวิเทศสัมพันธ์ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

E-mail: sirirat88@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลและศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน และประชาชนที่อาศัยในหมู่บ้านที่กองทุนฯ ตั้งอยู่ จำนวนทั้งสิ้น 300 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ผลการศึกษาพบว่า สมาชิกกองทุนมีส่วนร่วมน้อยในการตรวจสอบรายงานการเงิน และมีความพอใจระดับปานกลาง แต่ต้องการให้ดำเนินนโยบายกองทุนหมู่บ้านอยู่ต่อไป ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายรัฐบาลควรจัดให้เป็นนโยบายระยะยาวและให้เจ้าหน้าที่รัฐเข้าร่วมติดตาม สังเกตการณ์ ให้ความรู้ และสร้างความเข้าใจในด้านการบริหารกองทุนหมู่บ้าน

Abstract

The objective of this research is to evaluate and identify problems and obstacles related to the government funded Village Fund and Community Project in Chiang Mai, Thailand. The research was based on a stratified sampling of 300 respondents drawn from the village Fund Committee, the village Fund members and people whose residences are in adjacent area. The results revealed that the members have little participate in a financial report. They have moderately satisfied and would like the Fund to continue. It was recommended that the government should have a long-term for officials to participate, follow up and observe as well as to offer knowledge and to great understanding in the administration of the Fund.

บทนำ

กองทุนหมู่บ้านและกองทุนชุมชนเมือง เป็นกองทุนรวมในระดับชาติ ซึ่งจัดสรรให้แก่หมู่บ้านและชุมชนเมืองทุกแห่ง ชุมชนละ 1 ล้านบาท โดยให้ประชาชนบริหารจัดการกันเอง ภายใต้ปรัชญาการร่วมคิดและดำเนินการ โดยกระบวนการประชาสังคม และการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาความคิดริเริ่มเพื่อเพิ่มศักยภาพและส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง และบริหารจัดการเงินกองทุนหมุนเวียน ให้นำไปสู่การสร้างกองทุนสวัสดิการแก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนของตน รัฐบาลต้องการให้กองทุนดังกล่าวเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนภายในหมู่บ้านและชุมชนเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นสามารถกู้เงินที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำ และนำไปพัฒนาอาชีพและสร้างรายได้อย่างถาวรและยั่งยืน รัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ และจัดตั้งคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (คทบ.) ซึ่งมีผู้แทนจากหน่วยราชการและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องเข้าเป็นคณะกรรมการซึ่งมีอำนาจหน้าที่ กำหนดนโยบาย การกำกับดูแล ควบคุม และประเมินผลการดำเนินงาน

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ก่อให้เกิดแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในการประกอบอาชีพ และช่วยบรรเทาความเดือดร้อนด้านค่าใช้จ่ายให้แก่ประชาชน แต่ในขณะเดียวกันยังทำให้ประชาชนเกิดหนี้สิน และเกิดความแตกแยกในชุมชน อีกทั้งการดำเนินงานกองทุนฯ ที่ผ่านมายังขาดการประเมินผล

คำสำคัญ: การประเมินผล โครงการ (Project Evaluation), กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (Village and Urban Community Fund), เชียงใหม่ (Chiang Mai)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อประเมินผล โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและผลกระทบจากการดำเนิน โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายแก่รัฐบาลในการดำเนิน โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

วิธีการศึกษา

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ ทำการวิจัยในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีทั้งหมด 24 อำเภอ มีหมู่บ้านที่ได้จัดตั้งและได้รับการโอนเงินกองทุน จำนวน 2,092 กองทุน ในเขตพื้นที่ จังหวัด เชียงใหม่ โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบ Stratified Sampling ดังนี้

ขั้นที่ 1 เลือกอำเภอโดยดูจากขนาดของประชากรเป็นหลักจากมากไปน้อย ทำให้ได้ 3 กลุ่มอำเภอ คือกลุ่มอำเภอขนาดใหญ่ กลุ่มอำเภอขนาดกลาง และ กลุ่มอำเภอขนาดเล็ก

ขั้นที่ 2 เลือกกองทุนฯ จาก 3 กลุ่มอำเภอข้างต้น โดยคัดเลือกจากระดับการประเมินศักยภาพกองทุน ปี 2546 ของสำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (พัฒนาชุมชน จ. เชียงใหม่, 2549) ซึ่งแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ระดับการบริหารจัดการดีมาก (AAA) จำนวน 2 กองทุน ระดับการบริหารจัดการดี (AA) จำนวน 4 กองทุน และ ระดับ การบริหารจัดการพอใช้ (A) จำนวน 4 กองทุน ทำให้ได้กองทุนหมู่บ้านตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 30 กองทุน

ขั้นที่ 3 คัดเลือกตัวอย่างจากประชากรข้างต้นจากแต่ละกองทุนฯ ซึ่งประกอบด้วยคณะกรรมการกองทุนฯ จำนวน 2 คน ผู้ที่กู้เงินจากกองทุนฯ จำนวน 4 คน และผู้ที่ไม่ได้กู้เงินจากกองทุนฯ จำนวน 4 คน ทำให้ได้ จำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 10 คน ต่อ 1 กองทุน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) การใช้แบบสอบถาม เพื่อเก็บข้อมูลด้านโครงสร้างและหน้าที่ ด้านการบริหารจัดการด้านการมีส่วนร่วมและความสัมพันธ์เครือข่ายกองทุนฯ ด้านการติดตามและประเมินผล ปัญหาและอุปสรรคตลอดจน ผลกระทบต่อพฤติกรรมทางสังคมโดยทางอ้อม แล้วนำมาแบบสอบถามที่ได้ไปทดลองใช้กับกลุ่ม ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แล้วนำมาปรับปรุงเพื่อใช้กับกลุ่มตัวอย่างจริงต่อไป

2) การสังเกต แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่มย่อย (ผู้ถูกสังเกตไม่รู้ตัวว่าถูกสังเกตหรือเฝ้าดู) กับคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน และประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่กองทุน ฯ ตั้งอยู่

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งแหล่งข้อมูลในการศึกษาออกเป็น 2 แหล่ง คือ

1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นการเก็บรวบรวมภาคสนาม ดังนี้

1.1) การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถาม โดยแบ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่เป็นคณะกรรมการกองทุนฯ จำนวน 60 คน ผู้ที่กู้เงินจากกองทุนฯ จำนวน 120 คน และผู้ที่ไม่ได้กู้เงินจากกองทุนฯ จำนวน 120 คน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของ 24 อำเภอ จำนวนทั้งสิ้น 300 คน

1.2) การสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมตลอดจนการสนทนากลุ่มย่อย เพื่อศึกษาบริบททางสังคม เพื่อเก็บข้อมูลด้าน โครงสร้างและหน้าที่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการมี

ส่วนร่วมและความสัมพันธ์เครือข่ายกองทุนฯ ด้านการติดตามและประเมินผล ปัญหาและอุปสรรค ตลอดจน ผลกระทบต่อพฤติกรรมทางสังคมโดยทางอ้อม

2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ข้อมูลเชิงเอกสารนโยบาย กฎหมาย ผลงานวิจัย บทความต่างๆ ทั้งจากสื่อตีพิมพ์และ Website

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

ข้อมูลที่ได้มาจากแบบสอบถามทั้งปลายเปิดและปลายปิด และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวเลขที่อยู่ในรูปข้อมูลเชิงปริมาณ นำมาตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนของข้อมูล ก่อนที่จะนำไปประมวลผลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์และวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา เช่น การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและการสนทนากลุ่มย่อยและแบบสอบถามปลายเปิด ได้นำมาวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อนำมาประมวลผลด้วยการแยกแยะแบบจัดกลุ่มและเรียบเรียงแบ่งเป็นหมวดหมู่และเขียนสรุปในเชิงพรรณนา

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาการประเมินผลโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดเชียงใหม่ แบ่งเป็น 3 หัวข้อดังต่อไปนี้

1) ผลการศึกษาการประเมินผลโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

พบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 57.3 เป็นเพศชาย มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษามากที่สุด คือร้อยละ 65 และส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร ร้อยละ 50.3 โดยร้อยละ 61.6 มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน

ด้านการดำเนินงานของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน พบว่า คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ 75 มีการจำแนกหน้าที่ให้กรรมการทุกคนรับผิดชอบ มีการจัดทำระเบียบข้อบังคับกองทุนฯ และมีการจัดประชุมสมาชิกกองทุนทุกๆ 2-3 เดือน สำหรับเกณฑ์ในการพิจารณาให้เงินกู้ นั้น ร้อยละ 85 พิจารณาจากสมาชิกกองทุนที่มีความตั้งใจที่จะนำเงินไปใช้ในการประกอบอาชีพและพิจารณาจากความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ได้เป็นสำคัญ สมาชิกกองทุนส่วนใหญ่ร้อยละ 88.3 จะขอกู้ยืมเงินโดยเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 10,000-20,000 บาท เพื่อนำไปใช้ในการลงทุนประกอบอาชีพ โดยสมาชิกมากกว่า 3 ใน 4 ของสมาชิกทั้งหมดร้อยละ 48.3 มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการกู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้าน สำหรับอัตราดอกเบี้ยของกองทุนหมู่บ้านส่วนใหญ่ ร้อยละ 43.4 คิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 6 ต่อปี ซึ่งสมาชิกร้อยละ 70 มีความเห็นว่าเหมาะสม สำหรับหนี้ค้างชำระนั้นมีเพียงร้อยละ 26.7 คิดเป็นจำนวนเงินประมาณ 510,000 บาท ของกองทุนทั้งหมดที่ให้กู้ไป โดยร้อยละ 36.7 ของผู้ที่ค้างชำระต้องมีการเสียเบี้ยปรับต่อวันที่อยู่ในช่วงระหว่าง 0.5-100 บาท ต่อวัน

ด้านการจัดทำบัญชีกองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ 71.1 จัดทำบัญชีกองทุนหมู่บ้านทุก 1 ปี และ ร้อยละ 83.3 มีการจัดสรรผลกำไรให้แก่สมาชิกในรูปแบบของการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกและเพื่อสาธารณประโยชน์ของชุมชนเป็นประจำทุกปีปีละ 1 ครั้ง

ด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน ผลการศึกษาพบว่า คณะกรรมการกองทุนแต่ละกองทุนฯ ร้อยละ 36.7 มีส่วนร่วมน้อยในการตรวจสอบรายงานการเงิน โดยจะมอบหมายให้กรรมการที่รับผิดชอบด้านการเงินเป็นผู้ชี้แจงรายงานการเงินของกองทุนให้สมาชิกได้ทราบ สมาชิกกองทุนมีส่วนร่วมในการกู้ยืมเงินจากกองทุน การเข้าร่วมประชุมและการร่วมคัดเลือกคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ส่วนประชาชนทั่วไปที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกองทุนนั้น มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านค่อนข้างน้อย คิดเป็นร้อยละ 32.5

ด้านความพึงพอใจในการดำเนินงานและการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านผลการศึกษาพบว่า สมาชิกกองทุนหมู่บ้านส่วนใหญ่ร้อยละ 48.3 พอใจในความเป็นธรรมในการอนุมัติเงินกู้ การเบิกจ่ายเงินกู้ การรับชำระเงินกู้ การได้รับเงินกู้ตามที่ยื่นขอ กู้ ระยะเวลาและอัตราดอกเบี้ยตลอดจนผลประโยชน์โดยรวมที่ได้รับจากการเป็นสมาชิกของกองทุนหมู่บ้าน ตัวอย่างร้อยละ 88.3 เห็นด้วยกับนโยบายกองทุนหมู่บ้าน เนื่องจากร้อยละ 97.5 เห็นว่ามีประโยชน์ต่อชุมชนและร้อยละ 95.8 ต้องการให้มีการดำเนินนโยบายกองทุนหมู่บ้านต่อไป สำหรับแนวโน้มของกองทุนหมู่บ้านนั้น กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 88.3 เห็นว่า มีแนวโน้มไปในทางที่ดีโดยดูจากจำนวนผู้ยื่นขอกู้ยืมเงินจากกองทุนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น มีหนี้ค้างชำระน้อยและนโยบายกองทุนหมู่บ้านยังก่อให้เกิดการบริหารจัดการภายในชุมชนของตนเองได้ดียิ่งขึ้นในทุกๆด้าน เช่น การพัฒนาอาชีพ การพัฒนาศักยภาพของชุมชน ตลอดจนช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนให้ดียิ่งขึ้น

2) ผลการศึกษาการวิเคราะห์เนื้อหาสาระจากการสังเกตและการสนทนากลุ่ม

ในด้านความคิดเห็นที่กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นต่อนโยบายและประโยชน์ของกองทุนหมู่บ้านนั้นพอสรุปข้อมูลได้ดังต่อไปนี้

2.1) แนวโน้มกองทุนหมู่บ้าน

1) กองทุนหมู่บ้านมีแนวโน้มไปในทางที่ดี เนื่องจากเหตุผลดังต่อไปนี้ สมาชิกไม่มีปัญหาในการชำระคืนเงิน กองทุนเข้มแข็ง มีความสามัคคีกัน คณะกรรมการเพิ่มกฎระเบียบในการใช้เงินของสมาชิกกองทุนฯและมีการดำเนินงานอย่างรัดกุม ผู้ที่มีเงินทุนหมุนเวียนในครอบครัว มีอาชีพเพิ่มขึ้น สามารถจุนเจือรายได้ให้กับครอบครัวได้มากขึ้น มีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจในหมู่บ้าน และชุมชนสามารถบริหารงานด้วยตัวเองได้ และคณะกรรมการ ทำงานร่วมมือกันดี สมาชิกทุกคนไม่มีปัญหาในการชำระคืนเงิน ให้ความไว้วางใจแก่คณะกรรมการ

2) กองทุนหมู่บ้านมีแนวโน้มอ่อนแอ เนื่องจากเหตุผลดังต่อไปนี้ ผู้กู้ยืมเงินจากกองทุนไม่ยอมชำระเงินกู้คืนทำให้เกิดหนี้ค้างชำระสูง ในขั้นตอนติดตามทวงถาม คณะกรรมการไม่กล้าปฏิบัติ เพราะเห็นว่าเป็นคนในชุมชนเกรงว่าผู้กู้จะถูกกดดันและสร้างความเดือดร้อนขึ้นในชุมชน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อคณะกรรมการในทางอ้อมได้ ผู้นำเงินจากกองทุนไปใช้ชำระเงินกู้จากแหล่งเงินทุนอื่น ๆ รวมทั้งเงินกู้ในระบบ ซึ่งบางคนไม่ได้นำไปประกอบอาชีพจริงๆ แต่สามารถจ่ายคืนเงินกู้ได้เมื่อครบกำหนดชำระเงิน

2.2) ผลดี-ผลเสียของกองทุนหมู่บ้าน ที่สรุปจากแบบสอบถามปลายเปิดแสดงดังตารางต่อไปนี้

ผลดี	ผลเสีย
1. ช่วยบรรเทาความเดือดร้อนเรื่องค่าใช้จ่ายของประชาชน	1. ชาวบ้านคืนเงินไม่ตรงตามกำหนดระยะเวลาที่ทำสัญญาไว้ทำให้เกิดผลกระทบต่อผู้ขอกู้ในลำดับต่อไป
2. ลดการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานในกรุงเทพมหานคร	2. ทำให้ชาวบ้านมีภาระหนี้สินมากขึ้นกว่าเดิม
3. ช่วยให้ประชาชนไม่ต้องพึ่งเงินกู้ในระบบที่มีอัตราดอกเบี้ยสูง ซึ่งในการกู้ก็สามารถกู้ได้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำและไม่จำเป็นต้องใช้หลักฐานประกอบการกู้มาก	3. สมาชิกที่กู้เงินไปนำเงินไปใช้จ่ายไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ยื่นเสนอขอโครงการในตอนแรก
4. สามารถนำผลกำไรจากกองทุนหมู่บ้านไปใช้ประโยชน์ในหมู่บ้านได้	4. การที่คณะกรรมการไม่ติดตามการชำระเงินคืนจากสมาชิกที่กู้เงินไป ทำให้ผู้กู้รายอื่นปฏิบัติตามจนทำให้เกิดหนี้ค้างชำระมากขึ้น
5. มีการจัดสรรกำไรเพื่อสาธารณประโยชน์ และยังมีเงินทุนหมุนเวียนให้กับชุมชนต่อไป	5. ปลุกฝังให้คนในชุมชนมีนิสัยการกู้และไม่ชำระเงินคืน
6. สมาชิกกองทุนที่ไม่ได้เป็นลูกค้าของ ธกส. สามารถมีทุนในการประกอบอาชีพได้	
7. ก่อให้เกิดผลดีต่อสมาชิกที่นำเงินไปลงทุนตามที่เสนอขอโครงการ	
8. ช่วยแก้ไขปัญหานี้สินนอกระบบ	
9. ก่อให้เกิดแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในระบบ	
10. มีเงินทุนในการประกอบอาชีพ	

ตารางต่อ

ผลดี	ผลเสีย
11. มีเงินทุนการศึกษาให้เด็กที่มีผู้ปกครองเป็นสมาชิกและ กู้ยืมเงินของกองทุน ซึ่งเป็นผลดีต่อชุมชน อีกทั้งยังมีการ จัดสรรเงินดอกเบี้ยบางส่วนช่วยสาธารณประโยชน์ เช่น สร้างห้องน้ำ	
12. ทำให้ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ ได้มีเงินใช้ตลอดปี	
13. มีเงินช่วยเหลือเป็นทุนการศึกษาแก่นบุตรของสมาชิกใน หมู่บ้าน และเป็นเงินเบี้ยผู้สูงอายุ	
14. มีการจัดสวัสดิการให้กับบุตรของสมาชิกในด้าน การศึกษา และนำไปใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน	

3) ปัญหาและอุปสรรค ของกองทุนหมู่บ้านที่ผ่านมา สามารถสรุปได้ดังนี้ ราคาสินค้า
เกษตรตกต่ำ ก่อให้เกิดต้นทุนจม อุปกรณ์เกษตรมีราคาแพง เงินกู้ที่ได้ต้องนำไปใช้ชำระหนี้จาก
แหล่งทุนอื่น บางคนพอครบกำหนดจ่ายเงินขอย้ายแต่ดอกเบี้ยก่อน สมาชิกกองทุนไม่นิยมที่จะ
เปลี่ยนตัวคณะกรรมการดำเนินการ ไม่มีศูนย์ปฏิบัติการกองทุนหมู่บ้าน สมาชิกกองทุนและผู้ที่ไม่
ไม่ได้เป็นสมาชิกไม่เข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงาน และการบริหารงานกองทุนของคณะกรรมการ ทำ
ให้มีผู้กัมีน้อยราย ก่อให้เกิดผลกำไรน้อย มีการนำเงินกู้ไปใช้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่
เสนอขอไว้ ในครั้งแรก และคณะกรรมการไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างเต็มที่

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาสามารถอภิปรายผลการประเมินผลโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
ในจังหวัดเชียงใหม่ได้ 5 ประเด็น ดังนี้

1. ด้านการรวมกลุ่มจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน และวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งพบว่ากองทุน
หมู่บ้านในระดับ AAA และ AA สมาชิกในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้าน
ในระดับดี โดยมีความรู้ด้านวัตถุประสงค์ของกองทุนหมู่บ้าน บทบาทหน้าที่ของในการมีส่วนร่วม
และแสดงความคิดเห็นการออกเสียงในที่ประชุม สนใจรับข่าวสารจากแหล่งต่างๆ เกี่ยวกับกองทุน
โดยเฉพาะจากเสียงตามสายในหมู่บ้าน ซึ่งให้เห็นว่าหมู่บ้านมีความกระตือรือร้นในการจัดตั้งกองทุน
หมู่บ้านของตนเอง แต่สำหรับกองทุนฯ ระดับ A ยังขาดความรู้ความเข้าใจในการรวมกลุ่มจัดตั้ง

กองทุนหมู่บ้าน และวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน เช่น เข้าใจว่าเป็นเงินที่รัฐบาลให้มาใช้ในการประกอบอาชีพฟรี โดยไม่ต้องคืนเงินให้แก่รัฐบาล เป็นต้น

2. ด้านระเบียบ ข้อบังคับกองทุนหมู่บ้าน ผลการศึกษาพบว่ากองทุนฯ ในระดับ AAA และ AA มีการจัดทำระเบียบข้อบังคับกองทุน สมาชิกและคณะกรรมการมีส่วนร่วมในการอภิปรายแสดงความคิดเห็น รวมทั้งการร่วมตัดสินใจลงมติ ร่างระเบียบข้อบังคับตามความต้องการของหมู่บ้าน จึงสรุปได้ว่าสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดระเบียบข้อบังคับของกองทุนแต่สำหรับกองทุนระดับ A พบว่าบางกองทุนฯ ยังขาดการกำหนดระเบียบข้อบังคับกองทุนฯ อย่างชัดเจนทำให้สมาชิกที่ยื่นขอเข้าไป เห็นช่องว่างในการจ่ายเงินกู้คืนให้กับกองทุนฯ พอครบกำหนดจ่ายเงินคืนจึงขอจ่ายแต่ดอกเบี้ยก่อนทำให้กองทุนฯ มีปัญหาหนี้ค้างชำระค่อนข้างสูงตามมา

3. ด้านสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน กองทุนหมู่บ้านระดับ AAA และ AA ส่วนใหญ่ได้รับความร่วมมือจากสมาชิกและชุมชน สังเกตได้จากจำนวนสมาชิกของกองทุนส่วนใหญ่จะมีจำนวนสมาชิกมากกว่าครึ่งของครัวเรือนทั้งหมดในหมู่บ้าน การเข้ามามีส่วนร่วมในกองทุนหมู่บ้าน ตั้งแต่การจัดตั้งคัดเลือกคณะกรรมการร่างระเบียบข้อบังคับ และร่วมรับประโยชน์จากกองทุน อีกทั้งสมาชิกยังมีความหลากหลาย เช่น อายุ ระดับการศึกษา จึงสรุปได้ว่าสมาชิกกองทุนหมู่บ้านเป็นสมาชิกที่มีคุณภาพ มีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันและมีจำนวนสมาชิกเข้าร่วมมาก มีความเข้มแข็ง และทำให้เกิดการบริหารจัดการที่ก้าวหน้าขึ้นแต่สำหรับกองทุนฯ ระดับ A ยังขาดความร่วมมือจากสมาชิกและชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน

4. ด้านคณะกรรมการกองทุน คณะกรรมการกองทุนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการวัดความเข้มแข็งหรือศักยภาพในการจัดการกองทุน ผลการศึกษาพบว่า กรรมการของกองทุนระดับ AAA และ AA ส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือให้การจัดการกองทุนมาก เช่น มีการจัดประชุมอย่างสม่ำเสมอ และให้ความร่วมมือเข้าร่วมประชุม ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ และมีการจัดทำบันทึกการประชุมทุกครั้ง จัดทำบัญชีกองทุน/เงินออมทรัพย์ และชี้แจงให้สมาชิกทราบ อีกทั้งสมาชิกส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าคณะกรรมการมีความโปร่งใสในการจัดการกองทุนหมู่บ้าน แต่สำหรับกองทุนฯ ระดับ A สมาชิกกองทุนฯ และประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานและการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน

5. ด้านกิจกรรมกองทุนหมู่บ้าน กองทุนหมู่บ้านมีการทำกิจกรรมต่างๆ ที่หลากหลาย เช่น การจัดการกองทุน(การจัดประชุม การทำเอกสารรายงาน) การปล่อยเงินกู้ การระดมเงินออม การทำประโยชน์ให้แก่ชุมชน และสมาชิกส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือในกิจกรรมด้านต่างๆ ของกองทุนด้วย เช่น ช่วยกันออมเงินทุกเดือนอย่างสม่ำเสมอ มีการชำระคืนเงินกู้ มีความกระตือรือร้นและให้ความสนใจในการจัดทำโครงการเสนอคณะกรรมการ และมีความรับผิดชอบต่อการใช้เงินกู้ และช่วยกัน

ติดตาม ตรวจสอบการใช้เงินระหว่างสมาชิกด้วยกัน แต่จากการศึกษาพบว่ายังมีบางกองทุนฯ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกองทุนในระดับ A ที่ยังขาดสถานที่สำหรับเป็นศูนย์กลางการปฏิบัติงานของกองทุนหมู่บ้าน ปัญหาดังกล่าวอาจส่งผลให้การบริหารจัดการของกองทุนหมู่บ้านนั้นด้วยในระดับหนึ่ง

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อรัฐบาล

1. ควรให้ระยะเวลาแก่สมาชิกในหมู่บ้านเพื่อศึกษาทำความเข้าใจข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมากขึ้น เนื่องจากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านที่ผ่านมาสมาชิกและคณะกรรมการส่วนใหญ่จัดตั้งตามต้นแบบของรัฐแบบลอกคัดลอกถูก หรือทำตามหมู่บ้านที่ได้รับอนุมัติเงินกองทุนก่อน โดยไม่ได้เริ่มมาจากความเข้าใจอย่างแท้จริง เพราะกลัวว่าจะไม่ได้รับอนุมัติเงิน

2. ควรมีการดูแลเรื่องการชำระคืนเงิน โดยจัดเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าร่วมติดตามหรือสังเกตการณ์ ร่วมให้ความรู้ และสร้างความเข้าใจ รวมทั้งควรพิจารณาเพิ่มวงเงินกู้และขยายระยะเวลาในการชำระคืนเงินเป็นรายกรณีไปตามความเหมาะสมของรายได้ที่ได้รับในแต่ละเดือน

3. หน่วยงานที่ดูแลกองทุนหมู่บ้านควรจัดส่งเจ้าหน้าที่ไปดูแลให้ความรู้แก่คณะกรรมการเป็นครั้งคราว เพื่อช่วยคลี่ปัญหาในการจัดการกองทุนที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เช่น การจัดทำบัญชี หรือช่วงระยะเวลาการคืนเงิน ช่วงเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการ หรือช่วงปรับเปลี่ยนระเบียบกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองแห่งชาติ เพื่อความเข้าใจที่ตรงกัน

4. หน่วยงานที่ดูแลเรื่องกองทุนหมู่บ้านควรจัดสรรค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานให้กองทุนหมู่บ้านแต่ละแห่งเพื่อนำไปใช้จ่ายในการดำเนินงาน การฝึกอบรม ดูงานรวมถึงควรกำหนดค่าตอบแทนหรือเบี้ยเลี้ยงให้แก่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการทำงาน

5. ควรจัดให้มีเวทีประชาคมระดับอำเภอหรือจังหวัดเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อเปิดโอกาสให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกองทุนฯ ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและช่วยเหลือกันในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อให้เกิดความกระฉับและความเข้าใจที่ตรงกัน และสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างทันท่วงที

เอกสารอ้างอิง

กองการพัฒนามุขมชน. (2544). **หมู่บ้านที่ผ่านการประเมินความพร้อมตามแบบ กทบ. 6 ระดับจังหวัด**

จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: กองการพัฒนามุขมชน.

วิษุฒดา มาตันบุญ และสมนึก ชัชวาล. (2546). **การวิจัยและกระบวนการบริหารจัดการเงินกองทุน**

หมู่บ้านและชุมชนเมือง. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ. (30 มีนาคม 2544). **ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติพ.ศ. 2544.** แหล่งที่มา URL: <http://www.villagefund.or.th/index.aspx?pageid=433&parent=0>
- สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ. (30 พฤษภาคม 2544). **ระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติว่าด้วยการจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544.** แหล่งที่มา URL: <http://www.villagefund.or.th/index.aspx?pageid=433&parent=0>
- สำนักบริหารกองทุนพัฒนาชุมชน. (2542). **ปูจณา วิสัยนา กองทุนหมู่บ้าน.** กรุงเทพฯ: สำนักบริหารกองทุนพัฒนาชุมชน.
- เสน่ห์ จามริก. (2527). **นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบันของประเทศไทย.** กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภากการพิมพ์.
- อเนก นาคะบุตร. (2533). **จุดเปลี่ยนการพัฒนาชนบทและองค์กรพัฒนาชนบทไทย.** กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาท้องถิ่นพัฒนา.
- Erwin, William. (1976). **Participation Management: Concept, Theory and Implementation.** Atlanta: Georgia State University.